

ПРАВО

Конституційне та муніципальне право

УДК 342.565.2(477)

Наталія Агафонова *

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ ЯК УЧАСНИК КОНСТИТУЦІЙНОЇ РЕФОРМИ:
ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЮРИСДИКЦІЙНИХ ФУНКЦІЙ**

У статті досліджуються питання ролі Конституційного Суду України як учасника конституційної реформи, змісту і значення конституційного контролю щодо перетворення Конституції. Розглядається історичний аспект виникнення конституційного контролю щодо перегляду конституції. Основна увага приділяється правовому змісту функції Конституційного Суду України щодо превентивного контролю конституційності законопроекту про внесення змін до Конституції України. Розглядаються проблеми здійснення конституційного контролю законів про внесення змін до Конституції України та участі Конституційного Суду України у здійсненні установчої влади. Наголошується на необхідності вирішення проблеми відмінності між звичайним і конституційним законом.

Аргументується необхідність уточнення превентивної функції Конституційного Суду України щодо законопроектів про внесення змін до Конституції України, можливостей і меж конституційного контролю законів про внесення змін до Конституції України, характеру та меж нормоконтрольних й інтерпретаційних повноважень Конституційного Суду України.

Ключові слова: Конституція України, конституційна реформа, Конституційний Суд України, конституційна юрисдикція, конституційний контроль.

Агафонова Н. В. Конституционный Суд Украины как участник конституционной реформы: проблемы реализации юрисдикционных функций.

В статье исследуются вопросы роли Конституционного Суда Украины как участника конституционной реформы, смысл и значение конституционного контроля по преобразованию Конституции. Рассматривается исторический аспект возникновения конституционного контроля по пересмотру конституции. Основное внимание уделяется правовому содержанию функции Конституционного Суда Украины относительно превентивного контроля конституционности законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины. Рассматриваются проблемы осуществления конституционного контроля законов о внесении изменений в Конституцию Украины и участия Конституционного Суда Украины в осуществлении учредительной власти. Подчеркивается необходимость решения проблемы различия между обычным и конституционным законом. Аргументируется необходимость уточнения превентивной функции Конституционного Суда Украины относительно законопроектов о внесении изменений в Конституцию Украины, возможностей и границ конституционного контроля законов о внесении изменений в Конституцию Украины, характера и пределов нормоконтрольных и интерпретационных полномочий Конституционного Суда Украины.

Ключевые слова: Конституция Украины, конституционная реформа, Конституционный Суд Украины, конституционная юрисдикция, конституционный контроль.

Agafonova N. V. The Constitutional Court of Ukraine as an actor in constitutional reform process: problems of realization of the jurisdictional functions.

The author researches the issues concerning the role of the Constitutional Court of Ukraine as a participant of the constitutional reform in Ukraine, as well as the content and importance of the constitutional control of transformation of the Constitution. The historical aspect of the rise of constitutional control over the revision of the Constitution is examined in the article. The main author's attention is paid to the legal content of the Constitutional Court's function concerning preventive constitutionality control over s draft-law on the amendments to the Constitution of Ukraine. The issues

of realization of the constitutional control over the laws on amendments to the Constitution of Ukraine, as well as the role of the Constitutional Court of Ukraine in the implementation of the constitutive power are studied in the article. The author also highlights the necessity to resolve the problem of distinction between conventional and constitutional law.

The necessity of the clarification of preventive function of the Constitutional Court of Ukraine concerning draft-laws on the amendments to the Constitution of Ukraine, possibilities and limits of the constitutional control over the draft-laws on the amendments to the Constitution of Ukraine, nature and limits of the compliance assessment and interpretive powers of the Constitutional Court of Ukraine are justified.

Keywords: the Constitution of Ukraine, constitutional reform, the Constitutional Court of Ukraine, constitutional jurisdiction, constitutional control.

Невід'ємною умовою конституційної реформи як явища конституційного правопорядку має бути конституційна законність. Особлива роль у її забезпеченні належить Конституційному Суду України як єдиному органу конституційної юрисдикції і судового конституційного контролю.

В Україні, за близько 20 років своєї діяльності, Конституційний Суд став не просто головним суб'єктом охорони (забезпечення) конституційних цінностей, а враховуючи перманентний характер конституційної реформи, – своєрідним «месією конституційної модернізації» [1, с. 141]. Ми маємо на увазі не лише участь Конституційного Суду України у «цивілізаційній модернізації правової системи» [2] через реалізацію своїх основних функцій – вирішення питань про відповідність законів та інших правових актів Конституції України, офіційне тлумачення конституції та законів України, а й безпосередню роль цього єдиного органу конституційної юрисдикції у перетворенні Конституції України.

Враховуючи важливу роль Конституційного Суду для розбудови правової держави і утвердження верховенства права, закономірною в царині вітчизняної і зарубіжної науки конституційного права є актуальність питань змісту конституційної юстиції і юрисдикції, удосконалення організації конституційного контролю, місця і ролі конституційної юстиції в державному механізмі, її специфічних завдань та значна увага до них науковців-юристів. У цьому плані варто звернути увагу на науковий доробок означеної проблематики, зокрема, у працях Ю. Г. Барабаша, В. М. Кампо, О. М. Мироненка, А. О. Селіванова, І. Д. Сліденка, П. Б. Стецюка, В. П. Тихого, В. М. Шаповала, О. І. Ющика а також зарубіжних вчених, як-то: М. С. Бондаря, М. В. Вітрука, Б.С.Ебзеєва та ін. Разом з тим питання ролі Конституційного Суду України як учасника конституційної реформи, змісту і значення конституційного контролю щодо перетворення конституції, незважаючи на його велику актуальність, не отримало належної уваги фахівців.

Конституція України у ст. 147 визначила Конституційний Суд України єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні, тим самим утвердила його головну соціальну роль і функціональне призначення. Конституційний Суд України вирішує питання про відповідність законів та інших правових актів Конституції України і дає офіційне тлумачення Конституції України і законів України.

У межах контролю за відповідністю правових актів Конституції України, Конституційний Суд України за зверненням Президента України або Кабінету Міністрів України дає висновки про відповідність Конституції України чинних міжнародних договорів або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість.

Крім того, у ст. 159 Конституції України визначено, що законопроект про внесення змін до Конституції України розглядається Верховною Радою України за наявності висновку Конституційного Суду України щодо відповідності законопроекту вимогам статей 157 і 158 Конституції.

Таким чином Конституція України визначила Конституційний Суд України і в якості суб'єкта конституційної реформи – обов'язкового учасника конституційного законотворення.

Слід зазначити, що виникнення конституційного контролю історично було пов'язано із початком формування конституціоналізму, тож і виникнення конституційного контролю щодо перегляду конституції мало свої причини.

Вважається, що сама ідея конституційного контролю вперше зародилася на початку XVII ст. у Великій Британії, та була реалізована в діяльності Таємної ради, яка здійснювала контроль за законотворчістю у власних колоніях і могла визнавати закони законодавчих зборів колоній недійсними, якщо вони суперечили законам англійського парламенту.

Г. Єллінек, досліджуючи питання рецепції англійського конституціоналізму, головним чином конституційних хартій і декларацій та формування конституціоналізму у XVIII ст. в англійських колоніях, відзначав, що на практиці вважалося загальновизнаним положення (хоча воно прямо ніде не визначалося), що всі законодавчі акти підлягають перевірці суду з точки зору матеріальної їх відповідності конституції. Це положення, як вважав учений, впливало з попереднього державного порядку, за яким колоніальні закони завжди підлягали перевірці англійського судді з точки зору відповідності їх вищій нормі англійського права. Як зазначав Г. Єллінек з посиланням на британських дослідників Тодда (Todd) та Дісі (Dicey), такі перевірки мали місце і в кінці XIX ст. у всіх британських колоніях у тому відношенні, що всі закони колоній підлягають перевірці відносно їх відповідності імперському праву, з боку *judicial committee* британського *privy council* [3, с. 499].

А. Есмен відзначав, що важлива роль незалежних судових органів у процесі перегляду конституцій обґрунтовувалася батьками-засновниками Конституції США у Федералісті. Цю ідею особливо підтримували відомі учасники конституційного розвитку США у XVIII–XIX ст.ст. судді Сторі і Маршал. Суддя Сторі, посилаючись на статті Федераліста, стверджував, що повна незалежність судів особливо важлива для обмежувальних конституцій, під якими розумілися конституції, в яких містилися обмеження для законодавчої влади. Вважалося, що такі обмеження можуть бути забезпечені тільки при сприянні судових органів, до обов'язку яких входило оголошення недійсними всіх актів, що суперечать конституції [4, с. 439].

Конституційні акти низки сучасних держав світу містять обмеження для законодавця щодо перегляду важливих конституційних норм. Так, наприклад, конституції Італійської Республіки (1947 р.) [5], Французької Республіки (1958 р.) [6], Туркменістану (1995 р.) забороняють конституційний перегляд республіканської форми правління. За Основним Законом ФРН (1949 р.) не допускаються його зміни, що стосуються федеративного устрою і принципів співпраці земель у законодавстві [7]. У багатьох державах, зокрема в Білорусії, Бельгії, Грузії, Іспанії, Литві, Молдові забороняються конституційні реформи під час запровадження в державах особливих станів (воєнного, надзвичайного) тощо.

Але попри наявність обмежень перегляду конституції в переважній більшості конституційних актів сучасних держав, аналогічний українському конституційний контроль щодо перегляду конституції, здійснюваний спеціальною судовою установою (конституційним судом) – явище зовсім не поширене в конституційному просторі зарубіжних країн. Зокрема, превентивний контроль конституційних законопроектів передбачений лише в конституційних актах Туреччини та окремих пострадянських країн, зокрема Азербайджану, Киргизії, Молдови.

Так, у ст. 153 Конституції Азербайджанської Республіки визначено необхідність отримання попереднього висновку Конституційного Суду у разі ініціювання внесення змін до Конституції Азербайджану Міллі Меджлісом або Президентом Азербайджанської Республіки [8]. У статті 97 Конституції Киргизької Республіки закріплено повноваження Конституційної палати Верховного суду країни щодо надання висновку до проекту закону про внесення змін до Конституції [9]. Конституція Республіки Молдова передбачає, що Конституційний Суд виказує свою думку щодо перегляду конституції (ст. 135), і проекти конституційних законів представляються парламенту тільки разом з висновком Конституційного Суду, прийнятим не менш, ніж 4 суддями (ст. 141) [10].

В Україні, як ми вже зазначили, повноваження Конституційного Суду України щодо контролю відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам,

встановленим в Основному Законі, є складовою характеристикою його ролі як суб'єкта конституційної реформи. Визначені у Конституції повноваження Конституційного Суду України закріплені у ст. 13 Закону України «Про Конституційний Суд України» [11].

Що стосується внесення змін до Конституції України, то Конституційний Суд України перевіряє відповідність такого законопроекту вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Стаття 157 Конституції України забороняє внесення змін до Конституції, якщо зміни передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина або якщо вони спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України. Тож будь-який законопроект про внесення змін до Конституції України підлягає тлумаченню Конституційним Судом України на предмет забезпечення найважливіших конституційних цінностей – прав і свобод людини і громадянина та політичного і територіального компонентів державності.

Конституція України не може бути змінена в умовах воєнного або надзвичайного стану. Ця норма Конституції України зобов'язує Конституційний Суд України перевіряти наявність (відсутність) правових актів, якими вводяться (скасовуються) відповідні режими (указ президента про введення (скасування) режимів воєнного або надзвичайного стану, закон України про затвердження указу, відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [12] і Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану» [13]).

Стаття 158 Конституції України доповнює заборони щодо законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогами компетенційно-процесуального характеру стосовно Верховної Ради України: законопроект про внесення змін до Конституції України, який розглядався Верховною Радою України, і закон не був прийнятий, може бути поданий до Верховної Ради України не раніше ніж через рік з дня прийняття рішення щодо цього законопроекту. Тобто, тільки після спливу календарного року відповідний законопроект про внесення змін до Конституції України може бути повторно поданий до Верховної Ради України будь-ким із суб'єктів права подання до Верховної Ради України законопроектів про внесення змін до Конституції України.

Ще одна засторога щодо перегляду конституції, яку перевіряє Конституційний Суд України, стосується заборони Верховній Раді України протягом строку своїх повноважень двічі змінювати одні й ті самі положення Конституції України.

Особливості провадження Конституційним Судом України справ, пов'язаних із розглядом законопроектів про внесення змін до Конституції України, що були визначені у Главі 17 Закону України «Про Конституційний Суд України», на даний час залишаються не врегульовані у чинному законодавстві України внаслідок перипетій із Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо повноважень Конституційного Суду України, особливостей провадження у справах за конституційними зверненнями та недопущення зловживань правом на конституційне подання» [14; 15].

Тож на даний час чинний Закон «Про Конституційний Суд України» не містить жодної норми, яка регулювала б та конкретизувала конституційні положення щодо ролі Конституційного Суду України як учасника конституційної реформи. Більше того, як слушно звертає увагу С. Різник, навіть у переліку повноважень Конституційного Суду України, котрі містить ст. 13 Закону, така функція відсутня [16]. І хоча з часу визнання неконституційним Закону України № 1168-VI від 19.03.2009 р. Конституційний Суд України неодноразово давав висновки щодо законопроектів про внесення змін до Конституції України, котрі Верховна Рада України не могла ігнорувати, необхідність унормування відповідних повноважень Конституційного Суду України і процедурних питань не втрачає актуальності.

Неоднозначним до питань попереднього контролю законопроектів Конституційним Судом України є ставлення науковців.

Розкриваючи зміст цієї функції Конституційного Суду України, А. О. Селіванов стверджує: «Попередній конституційний контроль, який проводиться стосовно змін до Конституції України, охоплює не тільки принцип недоторканності закріплених у ньому прав і свобод громадян, але й за практикою Конституційного Суду базується на інших принципах Основного Закону. Принцип як керівні ідеї, покладені в основну Конституції, їх зміст можна

класифікувати як загально-правові (вектори правової системи і правотворчості), а також як специфічні (особливі). Це ті, які мають значення ідейного фундаменту змісту Конституції. Саме базуючись на цих принципах, Конституційний Суд здійснює ретроактивний і ретроспективний аналіз, що дає можливість у висновку Суду сформулювати правові позиції стосовно можливих негативних наслідків у разі застосування певних конституційних формул або перспектив погіршення правового регулювання, або колізій, які можуть виникнути у такому разі. Отже, попередній конституційний контроль охоплює дуже широку сферу впливу конституційних норм на суспільні відносини, і тому рекомендації Суду формулюються у вигляді виявлених у проекті суперечностей, що обґрунтовує Суд як рекомендації остаточного вирішення законодавцем, який має приймати зміни до Конституції» [17, с. 28].

На думку О. І. Ющика, «головною залишається проблема невиправданого включення Конституційного Суду України в законодавчий процес ще до розгляду по суті конституційних законопроектів, що зміщує акцент у функціонуванні даного органу з конституційного контролю на правотворчість, перетворює останній з органу конституційної юрисдикції на активного співучасника законодавчого процесу» [18, с. 138].

З іншої точки зору, вважається, що реалізація Конституційним Судом України повноважень попереднього (превентивного) конституційного контролю щодо законопроекту про внесення змін до Конституції України виключно на відповідність статтям 157 і 158 Основного Закону України значно звужує його можливості щодо здійснення ним наступного контролю цього закону, чим ускладнюється функція Конституційного Суду з охорони Конституції України. Для уникнення таких ускладнень пропонується «наділити Конституційний Суд повноваженнями стосовно здійснення попереднього конституційного контролю щодо законопроекту про внесення змін до Конституції України на предмет його відповідності Основному Закону України (зокрема розділам I, III, XIII) та відсутності суперечностей з чинними положеннями (принципами) Конституції України, конституційності процедури розгляду, ухвалення або набрання ним чинності тощо» [19].

Отже, як бачимо, спектр думок щодо попереднього контролю законопроектів про внесення змін до Конституції України є достатньо широким. Бути чи не бути такому контролю – питання політичне. А наскільки в ньому є необхідність? Думається, що на сучасному етапі української державності, – етапі, що досі залишається перехідним, існування такого контролю є виправданим з точки зору охорони (забезпечення) конституційних цінностей, утвердження верховенства права, конституційної законності

Додержання визначених у Конституції заборон і обмежень щодо її перегляду – ознака політичної зрілості і певного рівня правової свідомості і правової культури суб'єктів конституційної реформи. І доки конституціоналізм в Україні вимагатиме захисту у вигляді стримуючого і запобіжного механізму перегляду Конституції – цей напрям діяльності Конституційного Суду України буде необхідний.

Ще одна проблема стосується конституційного контролю законів про внесення змін до Конституції України та участі Конституційного Суду України у здійсненні установчої влади.

Така роль Конституційного Суду України, як відомо, була реалізована у 2010 р., коли Конституційний Суд своїм Рішенням від 30 вересня 2010 р. визнав неконституційним Закон України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 р. № 2222-IV і повернув попередню редакцію Конституції України від 28 червня 1996 р.

Аналізуючи вказане Рішення Конституційного Суду України, Р. М. Максакова слушно визначили його як «протиправну форму здійснення установчої влади», що не може вважатися як «реформаційна установча влада», і «хоча практика поновлення чинності попередньої редакції законів має місце в практиці ряду держав, цей випадок слід віднести до проблемних питань сучасного конституційного процесу, що потребують додаткового вирішення. Адже національне конституційне законодавство не містить норм, які б визначали, що в разі визнання акта або його частини неконституційними відновлюється чинність норм попереднього законодавства, що регулювали відповідні відносини до прийняття акта, визнаного неконституційним» [20, с. 294]. Що є абсолютно логічним і беззаперечним, «конституційне судочинство не має на меті в системі розподілу

влад створення норм права або заповнення своїми правовими позиціями прогалін у законодавстві» [21, с. 1033].

Цікаво, що до прийняття згаданого Рішення 2010 р. позиція самого Конституційного Суду України з аналогічного питання була досить суперечливою [22]. З одного боку, Конституційний Суд України відмовився здійснювати контроль за додержанням процедури внесення змін до Конституції України на тій підставі, що положення закону про внесення змін до Конституції України після набрання ним чинності стають невід'ємною складовою Конституції України, а сам закон вичерпує свою функцію [23].

А кількома місяцями поспіль у своєму Рішенні від 26 червня 2008 р. № 13-рп/2008 Конституційний Суд України визнав неконституційними законодавчі обмеження щодо свого права здійснювати контроль за законами про внесення змін до Конституції, мотивуючи це тим, що як орган, уповноважений здійснювати попередній контроль за змістом законопроекту про внесення змін до Конституції України відповідно до ст. 159 Конституції України, він має право здійснювати і наступний конституційний контроль вже щодо закону про внесення змін до Конституції України після набрання ним чинності, оскільки відсутність судового контролю за процедурою розгляду та ухвалення законопроекту, як це визначено у розділі XIII Конституції України, начебто може мати наслідком обмеження чи скасування прав і свобод людини і громадянина, ліквідацію незалежності чи порушення територіальної цілісності України або зміну конституційного ладу у спосіб, що не передбачений Основним Законом України [24].

Така суперечливість позицій Конституційного Суду України, на думку В. Кампо, була зумовлена відсутністю теоретичних розробок цієї теми, прихильністю частини суддів Конституційного Суду України до доктрини суверенітету парламенту, новизною практики конституційного контролю за додержанням процедури конституційних змін і відсутністю відповідного досвіду вирішення питань цієї категорії [22, с. 67].

Та вже у 2014 р. потреби практики (як гостра необхідність вирішення кризової ситуації) визначили і напрямки доктринальних підходів вирішення подібного роду проблем. У Постанові Верховної Ради України «Про текст Конституції України в редакції 28 червня 1996 р., зі змінами і доповненнями, внесеними законами України № 2222-IV від 8 грудня 2004 року, № 2952-VI від 1 лютого 2011 року, № 586-VII від 19 вересня 2013 року» [25] було підкреслено значення Конституції України як акта установчої влади Українського народу і наголошено на виключних повноваженнях парламенту вносити зміни до Конституції України як елементі установчої влади. Верховна Рада України виходила з того, що положення статей 147 – 153 Конституції України не надають Конституційному Суду України повноважень перевіряти на конституційність окремі частини чи положення Конституції України, а так само вносити зміни до Основного Закону України.

Тож, маючи на меті відновити легітимність конституційного правопорядку в Україні, Верховна Рада України, як єдиний уповноважений на таку дію орган, постановила визнати такими, що є чинними на території України, положення Конституції України, прийнятої на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року, із змінами і доповненнями, внесеними законами України від 8 грудня 2004 року № 2222-IV, від 1 лютого 2011 року № 2952-VI, від 19 вересня 2013 року № 586-VII.

Таким чином Верховна Рада України утвердила, що в основі конституційної доктрини України є сукупність конституційних принципів демократичної, правової держави.

Повертаючись до проблем ролі Конституційного Суду України у перетворенні конституції зазначимо, що, хоча Конституційний Суд України є єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні, але він не наділений повноваженнями визначати і змінювати конституційний лад в Україні та не може вважатися органом представницької, а тим більше, законодавчої влади.

У цьому зв'язку слід звернути увагу на поширену в науці конституційного права і теорії конституційного правосуддя ідею «живої конституції», суть якої зводиться до того, що конституцію можна змінювати шляхом її офіційного тлумачення (без зміни тексту), виявлення конституційно-правового смислу, тлумачення законів та іншими способами.

Завдяки реалізації подібної ідеї та своєрідному механізму, Конституція США, незважаючи на свій поважний вік і текстуальну недоторканість, залишається актуальною, забезпечує виконання своїх завдань і функцій і відповідає потребам держави і суспільства.

У той же час, як зауважує М. В. Вітрук, наповнення конституції новим змістом може відбуватися як шляхом поглиблення її демократичного потенціалу, так і за рахунок посилення тенденцій консерватизму і авторитаризму, відкритого применшення і заперечення конституційних цінностей. Тому, на думку цього вченого, такі ідеї (принаймні для Росії) «є шкідливі і непродуктивні й автори таких ідей покладають надто велику відповідальність на Конституційний Суд і його 19 суддів, адже Конституція РФ приймалася всенародним голосуванням і її положення не можуть бути змінені інакше, ніж у порядку, встановленому в самій Конституції РФ». У подібних випадках, як вважає згаданий вчений, конституція стає на щабель звичайного законодавчого акта, принижується її значення, що дає можливість в кон'юнктурних, сьогочасних цілях відходити від конституційних постанов; тож необхідно не наповнення Конституції новим змістом без зміни її тексту, а більш поглиблене розуміння, пізнання і дотримання [26, с. 132–133].

Така точка зору, на нашу думку, заслуговує на увагу. Адже подолання властивих перехідному періоду державності постійних реформаторських прагнень залишається важливим завданням для держави й українського політикуму.

Не заперечуючи загалом потребу усунення суперечностей і колізій, що виникли у процесі реалізації Конституції України, не можемо не погодитися з А. О. Селівановим у тому, що «Конституцію не можна пристосовувати до політичних процесів, оскільки вона є єдиним документом держави, який носить характер суспільного договору» [17, с. 5].

З погляду проблеми конституційного контролю законів про внесення змін до Конституції України, актуальним також є питання відмінності між звичайним і конституційним законом. Останній є специфічним відносно Конституції України, «оскільки він має однакову з нею юридичну силу і з набранням чинності стає невід'ємною складовою тексту самої Конституції. Тому на вирішення питань щодо перевірки конституційності даної категорії законів не можна автоматично поширювати вимоги, передбачені для перевірки конституційності звичайних законів. Адже сама Конституція передбачає особливу процедуру прийняття конституційних законів порівняно із загальною законодавчою процедурою» [18, с. 138].

Вирішення означеної проблеми передбачає необхідність нормативного визначення категорії «конституційний закон», а також уточнення конституційних повноважень Конституційного Суду щодо врахування особливостей цієї категорії законів.

Ще одна пов'язана проблема стосується юридичного значення правових позицій Конституційного Суду України, необхідності їх врахування самим Конституційним Судом України, на що звертають увагу все більше фахівців [27; 28; 29; 30]. Адже правові позиції Конституційного Суду України мають особливе значення для становлення, формування та перспектив розвитку доктрини конституційного процесу [30]. Тому застосування правових позицій має отримати вирішення в практиці діяльності Конституційного Суду України шляхом створення спеціального механізму.

Підсумовуючи викладене, відзначимо, що роль Конституційного Суду України у перетворенні Конституції заслуговує на увагу не лише в контексті змісту та обсягу його поточних повноважень, а, головним чином, з точки зору перспектив удосконалення його конституційно-правового статусу у процесі конституційної реформи.

Щонайперше потребують уточнення превентивна функція Конституційного Суду України щодо законопроектів про внесення змін до Конституції України, можливості і межі конституційного контролю законів про внесення змін до Конституції України, характер та межі нормоконтрольних й інтерпретаційних повноважень Конституційного Суду України під кутом зору конституційного принципу народного суверенітету і безпосередньо виключного права народу визначати і змінювати конституційний лад в Україні, поширення обов'язковості конституційного контролю щодо конституційних референдумів за народною

ініціативою. Уточнення та доповнення функцій Конституційного Суду України у зв'язку з переглядом Конституції України сприятиме забезпеченню легітиматії конституційної реформи.

Список використаних джерел:

1. Орзіх М. П. Конституційна модернізація і реформування: теоретичні підходи та сучасні перспективи конституційних перетворень в Україні / М. П. Орзіх // Держава і право суверенної України: проблеми теорії і практики: матеріали наук. конф. до 20-ї річниці незалежності України (Київ, 21 червня 2011 р.) / за ред. Ю. С. Шемшученка; упоряд.: В. П. Горбатенко, І. О. Кресіна. – К. : Юридична думка, 2011. – 336 с.

2. Кампо В. М. Конституційний Суд України та цивілізаційна модернізація правової системи України // Держава і право суверенної України: проблеми теорії і практики: матеріали наук. конф. до 20-ї річниці незалежності України (Київ, 21 червня 2011 р.) / за ред. Ю. С. Шемшученка; упоряд.: В. П. Горбатенко, І. О. Кресіна. – К. : Юридична думка, 2011. – 336 с.

3. Еллинек Г. Общее учение о государстве / Г. Еллинек; вступ. ст. И. Ю. Козлихина. – СПб. : ЮЦ «Пресс», 2004. – 752 с.

4. Эсмен А. Общие основания конституционного права / А. Эсмен; пер. с франц. и под ред. Н. О. Берн. – СПб. : Изд-во О. Н. Поповой, 1909 г. – 500 с.

5. Конституция Итальянской Республики (1947 р.) // Конституции зарубежных государств: Великобритания, Франция, Германия, Италия, Европейский Союз, Соедин. Штаты Америки, Япония, Индия : учеб. пособие / сост. сб., пер., авт. введ. и вступ. ст. В. В. Маклаков. – [5-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Волтерс Клувер, 2007. – 608 с.

6. Конституция Франции (1958 р.) // Конституции зарубежных государств: Великобритания, Франция, Германия, Италия, Европейский Союз, Соедин. Штаты Америки, Япония, Индия : учеб. пособие / сост. сб., пер., авт. введ. и вступ. ст. В. В. Маклаков. – [5-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Волтерс Клувер, 2007. – 608 с.

7. Основной Закон ФРН (1949 р.) // Конституции зарубежных государств: Великобритания, Франция, Германия, Италия, Европейский Союз, Соедин. Штаты Америки, Япония, Индия : учеб. пособие / сост. сб., пер., авт. введ. и вступ. ст. В. В. Маклаков. – [5-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Волтерс Клувер, 2007. – 608 с.

8. Конституция Азербайджанской Республики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.meclis.gov.az/?/ru/topcontent/67>

9. Конституция Киргизской Республики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gov.kg/?page_id=263&lang=ru

10. Конституция Республики Молдова от 29.07.1994 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lex.justice.md/viewdoc.php?id=311496&lang=2>

11. Про Конституційний Суд України: Закон України від 16.10.1996 р. № 422/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/422/96-ВР>

12. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/389-19>

13. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16.03.2000 р. № 1550-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1550-14>

14. Про внесення змін до деяких законів України щодо повноважень Конституційного Суду України, особливостей провадження у справах за конституційними зверненнями та недопущення зловживань правом на конституційне подання: Закон України від 19.03.2009 р. № 1168-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1168-17>

15. Рішення Конституційного Суду від 07.07.2009 р. № 17-рп/2009 (справа про конституційно встановлену процедуру набрання чинності законом) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-09>

16. Різник С. Проблеми попереднього конституційного контролю законопроектів про внесення змін до Конституції України / С. Різник // Віче. – 2015. – № 21 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.viche.info/journal/4974/

17. Селіванов А. О. Конституційна юрисдикція: поняття, зміст, принцип верховенства права, правові позиції по справах прав людини і конституційних конфліктів у сфері публічної влади / А. О. Селіванов. – К. : Ін Юре, 2008. – 120 с.

18. Ющик О. І. Конституційні основи розвитку законодавства України : навч. посібник / О. І. Ющик, Ю. Л. Бошицький, В. І. Риндюк. – К. : Юридична думка, 2015. – 156 с.

19. Маркуш М. Повноваження Конституційного Суду України: практичні проблеми та шляхи їх вирішення / М. Маркуш // Вісник Конституційного Суду України. – 2011. – № 4–5.

21. Максакова Р. М. Конституційно-правові проблеми організації та реалізації установчої влади в Україні: монографія / Р. М. Максакова. – Запоріжжя, 2012. – 436 с.

21. Конституція України: науково-практичний коментар / редкол.: В. Я. Тацій (голова редкол.), О. В. Петришин (відп. секретар), Ю. Г. Барабаш та ін.; Нац. акад. прав. наук України. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Х. : Право, 2011. – 1128 с.

22. Кампо В. Деякі теоретичні проблеми конституційного контролю за додержанням парламентом процедури внесення змін до Конституції України / В. Кампо, В. Овчаренко // Вісник Конституційного Суду України. – 2011. – № 3. – С. 64–76.

23. Ухвала Конституційного Суду України про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням 102 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до Конституції України», Закону України «Про внесення зміни до розділу IV «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про Конституційний Суд України» від 5 лютого 2008 року № 6-у/2008 // Вісник Конституційного Суду України. – 2008. – № 2. – С. 53–55).

24. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення підпункту 1 пункту 3 розділу IV Закону України «Про Конституційний Суд України» (в редакції Закону України від 4 серпня 2006 року № 79-V (справа про повноваження Конституційного Суду України) від 26 червня 2008 року № 13-рп/2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v013p710-08>

25. Про текст Конституції України в редакції 28 червня 1996 р., зі змінами і доповненнями, внесеними законами України № 2222-IV від 8 грудня 2004 р., № 2952-VI від 1 лютого 2011 р., № 586-VII від 19 вересня 2013 р.: Постанова Верховної Ради України № 750-VII від 22 лютого 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/75018>

26. Витрук Н. В. Актуальные проблемы модернизации конституционного правосудия в России / Н. В. Витрук // Журнал российского права. – 2011. – № 10. – С. 119–133.

27. Рогач О. Я. Правові позиції Конституційного Суду України: окремі аспекти [Електронний ресурс] / О. Я. Рогач // Порівняльно-аналітичне право. – 2013. – № 1. – Режим доступу: http://www.pap.in.ua/1_2013/Rogach.pdf

28. Кампо В. М. Правові позиції Конституційного Суду України як необхідний елемент забезпечення судово-правової реформи / В. М. Кампо // Вісник Конституційного Суду України. – 2010. – № 2. – С. 112–122.

29. Тесленко М. Юридична сила і значення правових позицій Конституційного Суду України / М. Тесленко // Вісник Конституційного Суду України. – 2003. – № 4. – С. 37–41.

30. Приходько Х. В. Роль правових позицій Конституційного Суду України в становленні та розвитку доктрини конституційного процесу [Електронний ресурс] / Х. В. Приходько. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_pravo/2010_3/files/LA310_02.pdf

** Агафонова Наталія Володимирівна – народний депутат України, Голова підкомітету з питань конституційного законодавства та конституційного судочинства Комітету Верховної Ради України з питань правової політики та правосуддя.*